

Які важливі кроки варто зробити для того, щоб освіта в нашій вищій школі могла відповідати нагальним потребам країни і сучасному міжнародному рівню?

Перше. Провести аналіз стану справ у науці: у ВНЗ України виявити школи, групи, кафедри, лабораторії справді міжнародного рівня. Найчастіше їх виявити відносно легко – з допомогою міжнародних баз даних (Scopus, Web of Science тощо). Хоча багато хто в нас може сказати, що в цих базах даних немає інформації з гуманітарного блоку, – та це не зовсім так. Зокрема, у Scopus названий сектор займає до 15 %. До того ж світові пріоритети перебувають не в гуманітарній галузі, а в природничо-технічній. Адже саме вона визначає матеріально-технічний прогрес людства, охорони довкілля і здоров'я людини...

Виявивши ефективні наукові групи, варто було б створити їх національну мережу й офіційно надати їм престижного статусу. Причому не треба зважати на місце розташування чи тип навчального закладу.

Наприклад, у Чернівецькому національному університеті ефективно працює професор Р. Волков, у Тернопільському національному педагогічному університеті – професор О. Столяр. Вони публікують свої наукові праці в престижних міжнародних виданнях, мають досвід роботи в закордонних лабораторіях, їхні учні можуть похвалитися вагомими здобутками не тільки в Україні, а й на міжнародному рівні... Саме групам, очолюваним такими науковцями, треба надавати пріоритети в розробці й реалізації стратегії підготовки кадрів найвищої кваліфікації, розробці стандартів освіти і відповідних програм...

Звісно, при вищеописаних колективах слід створити невеликі науково-дослідні лабораторії з відповідним фінансуванням. Головне в усьому цьому – не тільки не втратити здобутки окремих дослідників і колективів, а й примножити їх.

Друге. Привести у відповідність до світових тенденцій пріоритети розвитку науки і освіти в Україні. Природно, все це має бути забезпечене документально й матеріально, а не лише декларативно. Так, тепер передові країни світу найбільше інвестують у біомедицину, охорону довкілля та нанотехнології. У центрі всього зараз стоїть Людина і все, що забезпечує її здоров'я та добробут. Чим не гідний приклад для наслідування?

Третє. Якнайшвидше повернути університетам деякі з прав, відібрані за кілька останніх років. Наприклад, право мати наукові лабораторії і наукові посади в рамках державного бюджету. Це ж стосується, зокрема, і наукових посад у ботанічних садах університетів.

Слід також якомога швидше повернути університетам право використовувати бюджетні кошти для закордонних відряджень (Див. «Невиїзна наука», DT.UA № 2, 24 січня 2014 р.)... Якщо вже зайшло про шляхи фінансування науки в університетах, то треба сказати, що вона має фінансуватися зі спеціального фонду, аби ці кошти не розглядалися як бюджетні і не проходили через казначейство. Тоді ВНЗ зможуть ефективніше ними розпоряджатися.

Четверте. Навчати студентів за формулою – три роки бакалавр плюс два роки магістр. Потенційно, це зробити досить просто – видалити з програми підготовки більшість нефахових дисциплін, які становлять до 30 % від загального навчального навантаження. Тоді бакалаврів можна буде вчити три роки, як це й роблять у більшості інших країн. Хтось може запитати – а яким чином це стосується науки? Прямим! Бо зазвичай студенти роблять науку на рівні магістра. Адже магістр – це вже науковий ступінь, і для його отримання необхідно виконати певну науково-дослідну роботу...

П'яте. Для того, щоб істотно підвищити науковий рівень університетів, необхідно істотно зменшити навчальне навантаження на викладачів. Адже коли середнє навантаження викладача становить 800 годин на рік, то важко вимагати від нього робити науку, та ще й займатися грантами. Цікавий підхід запропонував ректор Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника І. Цепенда. Так, було створено робочу групу з членів колективу, які мають публікації у базі даних Scopus. Комісія розробила певні критерії оцінювання ефективності наукової роботи, ґрунтуючись на цій базі даних. Розроблені критерії, переведені у кількісні показники, дозволили вирахувати «середню вагу» кожного викладача і потім врахувати це при визначенні навчального навантаження. Зрозуміло, такий підхід далекий від досконалості, але вже навіть це істотно підвищило престижність таких публікацій і в окремих випадках істотно зменшило навантаження на певних викладачів. В результаті, як і очікувалося, їх наукова ефективність істотно зросла... Здається, що є сенс диференціювати викладачів за дисциплінами, бо сам алгоритм наукової роботи в теоретичній і експериментальній галузях різний. Якщо в теоретичній галузі це виглядає як: почитав-проаналізував-подумав-придумав-написав-надрукував, то в експериментальних галузях до цього додається ще проведення самого експерименту, що загалом забирає понад 95 % від усього витраченого часу...

Шосте. Часто проблеми науки впираються в роботу адміністративного апарату. Мова йде про різні управлінські ланки. Так, візьмімо колишній ВАК України... Рішення, як необхідність мати не три, а п'ять публікацій для допуску до захисту кандидатських дисертацій. Як цього досягти за три роки

аспірантури? Тут лише один вихід – халтура. І хто від неї виграє? А це ж «найвищий суддя» якості вчених України.

Чи візьмімо рівень університетів. Зрозуміло, що проректор із науки не може фахово розумітися на всіх наукових напрямках, які є в університеті. Але коли директор інституту або декан факультету не є спеціалістом із того напрямку, яким керує, – то це вже справжня катастрофа. Адже такий... керівник не може фахово займатися профорієнтацією, керувати навчальним процесом, не кажучи вже про те, щоб проводити наукові дослідження, фахові переговори з колегами, налагоджувати контакти з закордонними партнерами або сприяти отриманню грантів. Про яку науку у ВНЗ і навчання студентів на базі сучасної науки у такому разі можна говорити?

Сьоме. У класичних університетах доведеться практично розпрощатися з такою профанацією, як заочне відділення та дистанційна освіта... Про якусь якість освіти не доводиться навіть говорити. Про науку годі згадувати...

І насамкінець хочеться дати трохи сухих цифр про стан нашої науки у ВНЗ та Національній академії наук України... Коли навантаження близько 800 годин на рік, обмаль часу не лишень на наукову роботу, а й на написання грантових пропозицій, часові обмеження у тривалих поїздках за кордон тощо. Тому не дивно, що в рейтингу науковців України (Наука України в дзеркалі наукометричної бази даних SciVerse Scopus http://www.jsi.net.ua/scopus/ratings_sci/index.html) так мало представників вищої школи. Наприклад, у загальному списку 100 найбільш цитованих науковців їх лише 20, із 50 науковців України у галузі фізичних та технічних наук —19, із 50 найбільш цитованих фахівців з біології і медицини – 12, а серед 50 молодих вчених – лише 9 представляють ВНЗ. Варто зазначити, що серед порахованих автором цієї статті науковців вищої школи певна їх кількість одночасно працює і в закладах НАН України.

...Замість взаємних звинувачень та виправдань, на часі кооперація, реальна співпраця. Адже статистика відтоку мізків з України жахлива. І тому серед основних питань державної ваги мають бути питання не лише підготовки висококваліфікованих фахівців, а й створення для них відповідних умов в Україні. А також повернення тих, хто тимчасово виїхав за кордон. Без цього ми не тільки втратимо свій науковий потенціал, а й висушимо джерела, з яких той потенціал витікав і поки що витікає. Відновімо високі Навчання і Науку (*Луцзяк В. Вища школа: вчити від науки // Дзеркало тижня. Україна (<http://gazeta.dt.ua/EDUCATION/vischa-shkola-vchiti-vid-nauki-.html>). – 2014. – 11–18.04).*